

Prethodno priopćenje.

Članak je prihvaćen: 15. lipnja 2018.

SLOVENSKE RUŽE ZA HRVATSKOGA VELIKANA VLADU GOTOVCA (1930. – 2000.)

Jože Lipnik
Maribor

Sažetak: U prigodi 30. obljetnice tiskanja Gotovčeve pjesme *Hvaležnost za rože* (*Zahvalnost za ruže*) u ljubljanskoj „Novoj reviji” (1988., br. 69-70, str. 97) ponovno se apostrofira i obrazlaže njezin nastanak (ili nadahnuće) u Rogaškoj Slatini. Priključene su i dosad nepoznate činjenice o Gotovčevu prognaničkom boravku u tome slovenskom gradu.

Ključne riječi: Vlado Gotovac, pjesma, *Hvaležnost za rože*, *Zahvalnost za ruže*

I.

O Gotovčevoj pjesmi *Hvaležnost za rože* govorio sam na stručnim i znanstvenim skupovima, a u *Kijevskom zborniku* (2007.) (6. kijevski književni susreti /posvećeni Vladi Gotovcu/: *Zbornik radova i pjesama*) objavio sam članak „Vlado Gotovac i Slovenci” u kojem sam naveo činjenice o nastanku te antologijske pjesme u Rogaškoj Slatini.¹ Koliko sam dosad ustanovio, tome se nije u međuvremenu pridavala značajna pozornost u Hrvatskoj, stoga smatram svrhovitim ponovno skrenuti pozornost na tu pjesmu i na Gotovčev prognanički boravak u Rogaškoj Slatini.

¹ Jože Lipnik, „Vlado Gotovac i Slovenci”, *Zbornik radova i pjesama* (ur. S. Matoš, V. Pandžić i M. Mićanović), 6. kijevski književni susreti (posvećeni Vladi Gotovcu): Kijevo, 2007., str. 37. – 46.

II.

U tome sam „kijevskom” članku ustvrdio, među ostalim, da je hrvatski velikan Vlado Gotovac (pjesnik, esejist, filozof, borac za slobodu i pravdu, političar, urednik i dr.) u Sloveniji najpoznatiji čitateljima „Nove revije” i članovima Društva slovenskih književnika koji su u 1960-im i početkom 1970-ih „održavali s njime vrlo intenzivne veze”,² a mnogi ga se nisu odricali ni zatajivali kao prijatelja u 1970-im i 1980-im godinama kada je bilo vrlo opasno prijateljovati s političkim zatvorenikom u komunističkoj Jugoslaviji:

Slovinci koji su pratili kulturne događaje u susjednoj Hrvatskoj mogli su također dobro upoznati djela Vlade Gotovca, a takvih je desetljećima bilo poprilično.³ Postojalo je razdoblje kad su i kulturne veze među Slovincima i Hrvatima bile izrazito bolje nego što su danas te bi mogle nadahnuti za bolju sutrašnjicu do koje je stalo zasigurno svim ljudima dobre volje u Sloveniji i Hrvatskoj.⁴

Sukladno tome ponudio bih pjesmu *Zahvalnost za ruže* (*Hvaležnost za rože*) u nastavi književnosti (izornoj, zavičajnoj) u višim razredima osnovne škole, gimnazijama i ostalim srednjim školama u pograničnim slovenskim i hrvatskim mjestima. Zasigurno će biti dragocjene školske interpretacije i recepcije te prekrasne pjesme jer mogu itekako jačati staro, uzorno slovensko-hrvatsko prijateljstvo koje nikada uz tu granicu nije bilo narušeno.

Upravo je to jedan od najvažnijih razloga što pjesma *Hvaležnost za rože* zaslužuje ponovno moju pozornost u prigodi tridesete obljetnice objave Gotovčevih pjesama 1988. u ljubljanskoj „Novoj reviji” (br. 69-70, str. 97) u izboru i prijevodu (zapravo izvrsnom prepjevu) znamenitoga slovenskoga književnika i prevoditelja s hrvatskoga jezika Vene Taufera pod zajedničkim naslovom: *Pesmi* (uz sliku Vlade Gotovca): *Pisanje in trpljenje drugih, Če že hočete, Spomin na Brechta, Hvaležnost za rože, Razpostavljeni lonci i Dedič brez dediščine*.⁵

Hvaležnost za rože u „Novoj reviji”:

² Isto, str. 37.

³ Svrstavam se među takve. Magistrirao i doktorirao sam na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kulturna i društveno-politička događanja u Hrvatskoj zanimala su me i prije studija jer sam rođen i najduže živio u Rogaškoj Slatini koja je blizu granice s Hrvatskom. Vlado Gotovac bio mi je zanimljiv kao hrvatski intelektualac, književnik i istinski demokrat, borac za slobodu.

⁴ J. Lipnik, n. dj., str. 37.

⁵ Veno Taufer (1933.), slovenski pjesnik, dramski pisac, esejist i prevoditelj, promicatelj modernističkoga književnog stvaralaštva u Sloveniji: objavio je desetak zbirki pjesama, nekoliko

Hvaležnost za rože

Ne vem kaj so naredile rože gospe Brone
 V mojih pesmih iz Rogaške Slatine
 – Zjutraj ona urejuje vrt in jaz na vlažni terasi
 Najdem to darilo za svoje delovno mizo.

Mogoče so te rože le naključne posameznosti
 V nekem dolgo opazovanem prizoru;
 Blesk stare podobe v senci rojstnega kraja;
 Ustnic nemirna sled ki izginja na hladnem severu...

Neko sveto, skrivnostno branje,
 Morda brez Platona sploh nerazumljivo
 – Vzvišeno, komaj znosno... –
 Zaradi rože je eno večje od milijona.

Roža zmeraj nekad davnega skriva... Vsem.
 Prav tako zlahka, divje in čisto – kot pogubna lirika...
 Ne vem posameznosti o tem z moje delovne mize
 In gospe Broni se zahvaljujem hladno kakor da pišem pesem...

Kada se govori o odnosu Slovenaca prema Vladi Gotovcu, nametljivo je pitanje o razlozima objavljivanja njegovih djela ponajviše u ljubljanskoj „Novoj reviji”. Sugestivno se može odgovoriti kako su u osamdesetim godinama 20. stoljeća za onodobnu vlast bili „vrlo opasni” i Gotovac i uredništvo toga časopisa jer su na sličan, nesalomljivi način zagovarali i promovirali slobodno izražavanje i općenito slobodu.⁶ „Nova revija” bila je zbog svoje uredničke politike „trn u peti” slovenskim vlastima, posebice 57. broj, koji je bio zaplijenjen.⁷ Unatoč tome uredništvo toga ča-

drama, mnoštvo eseja itd. Osim Gotovčevih odlično je prevodio pjesme i drugih hrvatskih pjesnika: Antuna Branka Šimića, Tina Ujevića, Slavka Mihalića, Vesne Parun itd.

⁶ Vlado Gotovac i „Nova revija” ostali su zauvijek vjerni slobodarskim nastojanjima, što zaslužuje posebno isticanje i najljepše pohvale. Usp. J. Lipnik, n. dj., str. 38.

⁷ Isto.

sopisa hrabro se usudilo objavljivati djela Vlade Gotovca⁸ i to: ne samo pjesme nego i eseje, intervjuje i vrlo zanimljive govore (predavanja).⁹ Ni slučajno nije mogao dobiti takvu promidžbu svojih djela u Hrvatskoj u 1970-im i 1980-im godinama kao što je imao u susjednoj Sloveniji.¹⁰ U skladu s time potrebno je posebice istaknuti da se uvijek našlo među slovenskim književnicima hrabrih, požrtvovnih, odlučnih koji su se u onodobnim nedemokratskim okolnostima nesebično borili za ugrožene hrvatske književnike koji su bili osuđivani na tešku robiju i gubitak osnovnih ljudskih prava.

III.

Potpuno je razumljivo što je među Gotovčevim pjesmama na slovenskom jeziku, koje je „Nova revija” objavila u godini 1988., meni najzanimljivija *Hvaležnost za rože* jer se izravno apostrofira moja Rogaška Slatina u kojoj je najvjerojatnije napisao poprilično pjesama. Također se nedvojbeno može ustvrditi da je ta pjesma najviše pozornosti među čitateljima izazvala upravo u tome prekrasnom slovenskom gradu.¹¹

Gotovac ju je posvetio svojoj prijateljici Broni,¹² mojoj poznanici iz djetinjstva, koja mu je ostavljala ruže na radnom stolu na terasi kuće u kojoj je tiho boravio kod dragih prijatelja u Rogaškoj Slatini dok mu je bilo zabranjeno javno djelovanje i objavljivanje književnih i novinskih tekstova. Bez prethodne najave prebacivala ih je iz dvorišta (vrta) svoje (susjedne) kuće. Dobro je znala za njegove robijaške i prognaničke nevolje koje je nastojala ublažiti darivanjem ruža. Bio je to izraz njezina dubokog poštovanja i suosjećanja s čovjekom koji je zbog svojih političkih ideala robijao i trpio prognaničku patnju jer u svome Zagrebu nije mogao izići

⁸ Isto. O Veni Tauferu može se bez dvojbe reći da je najbolji prevoditelj Gotovčevih djela na slovenski jezik. Vežalo ih je veliko prijateljstvo.

⁹ „Nova revija” objavljivala je Gotovčeva djela i nakon njegove smrti. U 2003. godini objavila je popis (bibliografiju) svih do tada poznatih njegovih knjiga. To je također pozorno uradio Veni Taufer u nadahnutom članku *O pjesniku*. Naslove svih dvadesetak knjiga naveo je u izvorniku na hrvatskome i slovenskome prijevodu. Nažalost, te Gotovčeve knjige nisu mogle biti objavljene na slovenskome. Prevedeno je ukupno pedesetak njegovih pjesama te nekoliko proznih tekstova. Usp. J. Lipnik, n. dj., str. 38. – 39.

¹⁰ U Hrvatskoj je bio izrazito stroži jugoslavenski komunistički režim nego u Sloveniji. Posebno im je smetalo hrvatsko domoljublje koje su optuživali kao „opasni hrvatski nacionalizam”.

¹¹ Smatram je ponajljepšim slovenskim gradićem u koji podugo navraćaju mnogi europski uglednici na liječenje i odmor. Među njima su bili i mnogi znameniti Hrvati: primjerice, biskup Josip Juraj Strossmayer. Njegovim je imenom nazvano jedno šetalište.

¹² Izlagala se i sama opasnosti od uhićenja i zatvora zbog tih ruža, ali nije odustajala.

ni na svježem zraku. Bilo mu je zbog tih dragih ruža, kako je sugerirao u toj prekrasnoj pjesmi, lakše podnositi teške dane u kojima nije imao osnovna ljudska prava.

Dopušten mu je bio (kao političkom osuđeniku, robijašu!) boravak kod dragih prijatelja, ali nije smio komunicirati sa stanovnicima Rogaške Slatine. Ipak, koliko je poznato, nije se to moglo potpuno spriječiti. Naime, toj su obitelji katkada „imali pravo” doći u goste rođaci i najbliži prijatelji. Od njih je jugoslavenska tajna služba zahtijevala da ne komuniciraju s Gotovcem koji je bio pod njezinim danonoćnim strogim nadzorom. Pratila je svaki njegov izlazak iz kuće (prethodno odobren!). Telefonom se nije smio služiti bez posebnog odobrenja, a svaki razgovor zasigurno je bio sniman. Nije se često protivio tome nadzoru bojeći se oduzimanja mogućnosti boravka u Rogaškoj Slatini gdje se osjećao koliko-toliko zaštićenim.

IV.

Gotovac je 1972. uhićen kao glavni urednik *Hrvatskog tjednika* te osuđen na četiri godine strogog zatvora (teške robije) i tri godine gubitka građanskih prava što je podrazumijevalo zabranu rada u državnim ustanovama i poduzećima (tada gotovo bez mogućnosti zaposlenja u rijetkim privatnim tvrtkama), zabranu javnoga govora i objavljivanje književnih djela. Ponovno je osuđen na dvije godine strogog zatvora (1977.) i četiri godine gubitka građanskih prava jer je razgovarao s novinarom Švedske državne televizije. Nakon što je izišao iz zatvora, bio mu je onemogućen stalni boravak u Zagrebu, ali dopustili su mu (kao što je već istaknuto) višemjesečne boravke u Rogaškoj Slatini kod tih starih prijatelja. S radošću su ga ugošćavali i skrbili se uzorno o njemu.

Iako je morao tiho (nezamjetno!) boraviti u njihovoj kući, ipak se među stanovnicima Rogaške Slatine pročulo da u njihovu gradu prognanički boravi hrvatski velikan Vlado Gotovac bez prava na komunikaciju s domaćim ljudima, ali ni sa strancima. Strani novinari osobito su bili strogo nadzirani te im je bio zabranjen prilaz kući u kojoj je boravio.

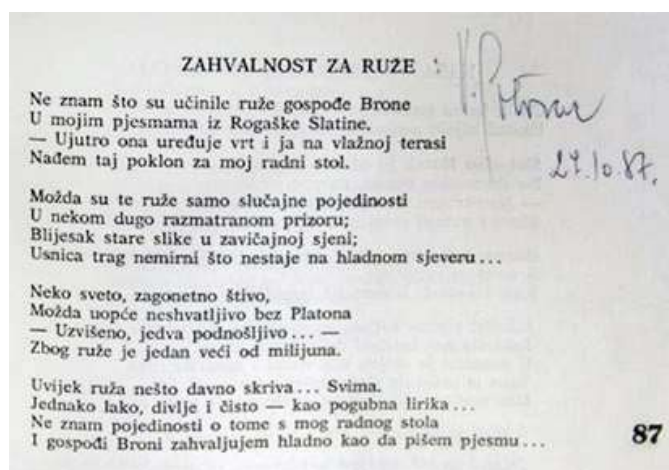
Upravo zahvaljujući rođacima i bliskim prijateljima koji su povremeno smjeli posjetiti njegove domaćine, tajno su prepričavane anegdote o njemu kao vrhunskome hrvatskom intelektualcu koji mora živjeti izolirano u njihovu gostoljubivome, oduvijek za drage goste široko otvorenom gradu.

Vijesti o njegovu boravku u Rogaškoj Slatini dolazile su i do slovenskih književnika, njegovih starih prijatelja. Nije poznato je li ga netko uspio posjetiti. Međutim, slavni slovenski književnik Venko Taufer ostvarivao je komunikaciju s njime preko nekih tajnovitih kanala. Bio je najhrabriji među slovenskim književnicima koji su željeli prevoditi njegova književna djela na slovenski te javno objavljivati te prijevode kada je to bilo vrlo opasno.¹³

V.

Najbolju ocjenu među prevedenim pjesmama Vlade Gotovca zaslu-
 žuje upravo *Zahvalnost za ruže* („Republika” Zagreb, 1987., 7-8, str. 87),¹⁴
 odnosno *Hvaležnost za rože* („Nova revija”, 69-70, Ljubljana, 1988.).

Evo preslike prvotiska te pjesme s Gotovčevim potpisom i nadnev-
 kom posvete (27. 10. 1987.) gospođi Broni¹⁵ koja je s osobitim pono-
 som mnogima pokazivala 87. stranicu zagrebačkog časopisa:

Pjesmu *Zahvalnost za ruže* (*Hvaležnost za rože*) krase specifičan liri-
 zam. Duboko je misaona, ali i neobična ljubavna pjesma. Koliko su pje-
 sniku značile poklonjene ruže, najjače je istaknuto u stihu *Zaradi rože je*
eno veće od milijuna / Zbog ruže je jedan veći od milijuna. Taj stih može
 biti velik izazov za školske interpretacije te pjesme, tema za pismeno
 izražavanje i učeničku usmenu raspravu.

¹³ Uglavnom su Gotovčeva književna djela koje je prevodio Venko Taufer izlazila u „Novoj reviji” u
 godinama: 1988, 1989, 1997. i 2003. Nevelik broj njegovih pjesama objavljen je i u „Našim
 razgledima” (1990.).

¹⁴ Vlado Gotovac, *Zahvalnost za ruže*, Republika, 1987., 7-8, str. 87.

¹⁵ J. Lipnik, n. dj., str. 41. – 42.

Ne mogu zatajiti da u ocjeni te pjesme i isticanju dragocjenosti uključivanja te pjesme u nastavu ili u izvannastavne djelatnosti ima i posebnih, mojih zavičajnih emocija. „Govori” mi ta pjesma nešto posebno što ne bih ovdje mogao ukratko izraziti,¹⁶ ali pobrinut ću se što prije za sustavnu raščlambu i poticajnu školsku interpretaciju.

Usporedi li se prijevod na slovenski i izvorna pjesma, lako se može zaključiti da se prevoditelj Venio Taufer čvrsto kretao „od riječi do riječi”, „od stiha do stiha”, „od strofe do strofe” neprekidno dokazujući bliskost slovenskoga i hrvatskoga jezika. Ne odstupajući od načela izravnoga prijevoda ili prepjeva, najvjerojatnije je ostvarivao i prikladnu suradnju s autorom pjesme koji se itekako dobro služio slovenskim jezikom. Odlično je poznao standardnu slovensku gramatiku, ali i specifični milozvučni govor stanovnika Rogaške Slatine, posebice naglasak.

VI.

Gospođa Brona rado se u svojim osamdesetim godinama prisjećala zabranjenih razgovora s hrvatskim velikanom Vladom Gotovcem. Prema njezinim tvrdnjama uvijek su sadržali duboke misli o čovjeku, životu, slobodi i demokraciji.

Gotovac je do kraja života ostao prijateljski vezan za Rogašku Slatinu. Nakon što su Slovenija i Hrvatska postale neovisne države (1991.), često je dolazio na višednevni ili višetjedni odmor i slobodno sudjelovao u razgovorima sa slovenskim intelektualcima i domaćim ljudima bez obzira na životno zanimanje.

Šest mjeseci prije svoje smrti održao je izvrstan pogrebni govor (na slovenskom jeziku) slovenskoj prijateljici (dobročiniteljici, darovateljici ruža) na groblju u Rogaškoj Slatini, što je bilo dobro zamijećeno u Sloveniji, ali nisam mogao doći do podataka koliko je tome posvećena pozornost u Hrvatskoj. Odužio joj se na iznimno lijep način tim govorom jer je nastojala razgovorom i simboličnim prebacivanjem ruža na njegov radni stol olakšati njegov prognanički život.

Mnogi su stigli na taj pogreb iz okolnih slovenskih i hrvatskih mjesta jer su bili obaviješteni da će govoriti glasoviti govornik Vlado Gotovac. Dugo se u rogaškim intelektualnim društvima spominjao taj njegov govor. Svi su se divili njegovu govorničkom umijeću. Navodili su ga mladim

¹⁶ Nadam se da ću to sustavno učiniti negdje drugdje.

ljudima za uzor. Taj su govor mnogi doživjeli i kao njegovu predsmrtnu zahvalnicu cijeloj gostoljubivoj Rogaškoj Slatini u kojoj su boravili mnogi znameniti Hrvati.¹⁷

Nažalost, do snimke toga govora nisam za sada mogao doći. Nadam se da ju je netko sačuvao. Ako je otkrijem, bit će objavljena. Doprinijet će se tako pregledu Gotovčeva govorničkog umijeća po čemu će također zauvijek biti upamćen i slavljen.¹⁸

SLOVENIAN ROSES FOR THE GREAT CROATIAN MAN VLADO GOTOVAC (1930-2000)

SUMMARY

On the occasion of the 30th anniversary of the publication of Gotovac's poem *Hvaležnost za rože* (*Gratitude for Roses*) in Ljubljana's „Nova Revija” („New Review”) (1988, No. 69-70, p. 87), its origin in Rogaška Slatina is apostrophized again and explained. Previously unknown facts about Gotovac's stay in exile in that Slovenian city have been also included.

Keywords: Vlado Gotovac, poem, *Hvaležnost za rože*, *Gratitude for Roses*

¹⁷ J. Lipnik, n. dj., str. 38.

¹⁸ Isto.